

EURYDICE

Polskie Biuro Eurydice

Fundacja RSE

ul. Mokotowska 43

Warszawa

Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji

Edukacja domowa

Opracowanie

Ewa Kolasińska

Joanna Kuźmicka

Anna Smoczyńska (red.)

Listopad 2007

Podejście do edukacji domowej w Europie nie jest jednolite i kształtuje się w różny sposób w zależności od kraju. Przykładowo ustawodawstwo Niemiec przewiduje naukę w domu tylko w wyjątkowych przypadkach, natomiast Wielka Brytania, ale także Węgry i Łotwa w ramach swej polityki oświatowej traktują edukację domową jako jedną z form realizowania obowiązku nauki. W większości krajów, acz w różnym stopniu, możliwość edukacji domowej jest jednak ograniczona i obwarowana wieloma warunkami i wymogami. **Na podstawie zebranych informacji można pokusić się o stwierdzenie, że poza Wielką Brytanią (i w jakimś stopniu Węgrami) jest to zjawisko marginalne i że tylko bardzo niewielka liczba uczniów pobiera naukę poza szkołą. Jednak od pewnego czasu w niektórych krajach, np. w Słowacji czy Islandii obserwuje się wzrost zainteresowania alternatywnymi formami nauczania, w tym edukacją domową, co znajduje odzwierciedlenie w obowiązującym prawie czy przygotowywanych propozycjach ustawy o oświacie.**

Na postawione przez polskie biuro Eurydice pytania dotyczące edukacji domowej odpowiedziało 14 z 31 krajowych biur Sieci.

Pytania odnosiły się do liczby dzieci realizujących obowiązek szkolny w formie edukacji domowej, w tym dzieci niepełnosprawnych, umocowania edukacji domowej w systemie prawnym poszczególnych krajów, sposobu sprawdzania osiągnięć uczniów uczących się w domu, ewentualnego systemu wsparcia finansowego rodziców ze strony państwa, czy też zaobserwowanych tendencji w tej dziedzinie.

Informacje przygotowane przez biuro brytyjskie zostały uzupełnione przez polskie biuro Eurydice na podstawie podanych poniżej źródeł.

Wielka Brytania (Anglia, Walia, Irlandia Północna)

Wielka Brytania to europejski lider w zakresie edukacji domowej.

W Wielkiej Brytanii uczniowie mają możliwość uczenia się w domu. Według ustawy o systemie edukacji z roku 1996 dzieci w wieku szkolnym mogą pobierać naukę w szkole lub uczyć się w inny sposób. Rodzice, którzy decydują się na domową edukację swoich dzieci, muszą zagwarantować, że otrzymają one edukację w pełnym wymiarze godzin - ich edukacja musi być skuteczna, owocna, dostosowana do wieku i zdolności dzieci oraz ich ewentualnych specjalnych potrzeb edukacyjnych. Jeśli dziecko nie uczęszcza do szkoły i korzysta z alternatywnej formy edukacji, lokalne władze edukacyjne muszą zatwierdzić daną formę edukacji.

W Wielkiej Brytanii funkcjonuje więc obowiązek nauki, a nie obowiązek szkolny.

Fragment ustawy o systemie edukacji z 1996 roku (the Education Act 1996, sekcja 7):

„Rodzic każdego dziecka w wieku objętym obowiązkową nauką musi zapewnić dziecku efektywną edukację w pełnym wymiarze godzin, odpowiednią do:

- a) wieku dziecka i jego zdolności oraz
- b) ewentualnych specjalnych potrzeb edukacyjnych dziecka poprzez regularną obecność w szkole lub w inny sposób”.

Odpowiednia edukacja została zdefiniowana jako:

1. edukacja przygotowująca dzieci do życia we współczesnym społeczeństwie
2. edukacja umożliwiająca pełne wykorzystanie potencjału dziecka.

Rejestracja dzieci korzystających z edukacji domowej w biurze lokalnych władz edukacyjnych nie jest obowiązkowa z wyjątkiem przypadków, kiedy dziecko zostało zabrane ze szkoły lub gdy władze są poinformowane o danym dziecku uczącym się w domu i decydują się na zbadanie jego sytuacji.

W przypadku, gdy lokalne władze edukacyjne wiedzą o istnieniu dziecka w wieku szkolnym, które nie jest odpowiednio nauczone w szkole lub w inny sposób, wysyłają rodzicom pismo, w którym wzywają do zapewnienia odpowiedniej edukacji dziecku w określonym przedziale czasu. Gdy rodzic nie przedstawi odpowiednich dowodów potwierdzających zapewnienie dziecku odpowiedniej edukacji, władze lokalne mogą wezwać go do zapisania i posyłania dziecka do szkoły.

W przypadku, gdy władze lokalne decydują się na kontakt z rodziną i w sposób nieformalny proszą o informację o edukacji dzieci, rodzice przedstawiają dokumentację edukacji dzieci w formie np. raportu, pokazują prace swoich dzieci, proponują spotkanie w domu w obecności dziecka (lub nie), przedstawiają zaświadczenie o edukacji dzieci prowadzonej przez inną osobę/instytucję lub przekazują stosowną informację w inny sposób.

Władze lokalne nie mają wstępu do domu bez zaproszenia rodziców.

Rodzice dzieci uczęszczających do szkoły, którzy w pewnym momencie decydują się na inną niż szkolna edukację dzieci, mają obowiązek poinformować pisemnie szkołę o swojej decyzji i wtedy imię i nazwisko dziecka jest skreślane z listy dzieci uczęszczających do tej szkoły. W przypadku dzieci uczęszczających do szkół specjalnych, przed rozpoczęciem edukacji domowej, rodzice muszą uzyskać zgodę władz lokalnych.

Nie ma specjalnych funduszy dla rodziców, którzy prowadzą edukację domową swoich dzieci (dla kontrastu w Nowej Zelandii rodzice dziecka uczącego się w domu otrzymują roczne

stypendium w wysokości 290 funtów na dziecko). Władze lokalne nie są zobowiązane udzielać finansowego wsparcia rodzicom nauczającym dzieci w domu. Jednak w niektórych miejscowościach władze oferują rodzicom pomoc i wsparcie w inny sposób, np. poprzez udostępnianie materiałów z zakresu programu nauczania. Decyzje o zakresie tej pomocy podejmowane są lokalnie.

Rodzice uczący swoje dzieci w domu to zwykle nauczyciele (13,5%), osoby pracujące w dziedzinie sztuki (11,7%), pracownicy fizyczni (10,2%). Tylko około połowa z nich ma wyższe wykształcenie (Rothermal 2002).

Badania (Rothermal 2002) pokazują również, że dzieci nauczane w domu bardzo dobrze radzą sobie na egzaminach: najwyższe noty w teście matematycznym i teście umiejętności pisania i czytania uzyskało 16% uczniów ze szkół, dla uczniów edukacji domowej był to przedział od 52 % do 96 %. Możliwe, że decydującym czynnikiem byli tu zaangażowani w proces edukacji rodzice.

Dzieci korzystające z elastycznej formy edukacji są tak samo ubezpieczone jak dzieci uczęszczające do szkoły, a szkoła otrzymuje na nie te same środki, co na inne dzieci uczące się w szkole w pełnym wymiarze.

Nie ma danych pokazujących liczbę dzieci uczących się w domu – szacunkowe dane mówią o około 15,000 uczniów (ale różne źródła podają liczby rzędu 10 000 - 40 000 – dla kontrastu w Stanach Zjednoczonych ok. 700 000 dzieci uczy się w domu).

W przypadku, gdy dziecko nie uczęszcza do szkoły jako uczeń, jego rodzice **nie** mają obowiązku:

- zapewnienia pomieszczenia do nauki o szczególnym standardzie
- posiadania specjalnych kwalifikacji
- realizowania tego samego programu nauczania co w szkołach
- opracowywania szczegółowych planów nauki
- przestrzegania godzin szkolnych, dni czy semestrów
- przeprowadzenia lekcji w określonej siatce godzin
- prowadzenia formalnych lekcji
- odtwarzania grup podobnych do grup w szkole
- spełniania standardów szkolnych związanych z wiekiem dzieci
- ubiegania się o pozwolenie prowadzenia edukacji dzieci w inny sposób
- informowania lokalnych władz
- utrzymywania regularnych kontaktów z władzami lokalnymi.

Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, uczniowie, którzy nie uczęszczą do szkoły z powodu długotrwałej choroby czy usunięcia ze szkoły, mogą korzystać z nauki w domu (home tuition) – ta forma nauczania organizowana jest przez lokalne władze oświatowe i prowadzona jest zwykle w niepełnym wymiarze godzin.

W przypadku dzieci posiadających orzeczenie o specjalnych potrzebach edukacyjnych rodzice mogą prowadzić edukację w domu, a władze lokalne mają obowiązek corocznej weryfikacji wydanego orzeczenia i skontrolowania, czy specjalne potrzeby dziecka w dziedzinie edukacji są odpowiednio zaspokajane. W roku 2007 w Anglii i Walii było 3850

dzieci z orzeczeniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych korzystających z domowej edukacji.

Od maja do sierpnia 2007 brytyjski rząd przeprowadził konsultacje dotyczące wydania zbioru instrukcji i wskazówek do prowadzenia edukacji domowej, które określałyby prawa rodziców i obowiązki władz lokalnych gwarantujących odpowiednią edukację uczniów.

Konsultacje i wskazówki do prowadzenia edukacji domowej miały obniżyć wysokie koszty monitorowania edukacji domowej. Wśród zaproponowanych rozwiązań pojawiło się m.in.: wprowadzenie obowiązkowej rejestracji dziecka uczącego się w domu w biurze władz lokalnych i przyznanie władzom lokalnym prawa do nadzoru osób prowadzących domową edukację. Inną propozycja to wprowadzenie polityki regulującej domową edukację w każdym regionie, polegającej na udzielaniu jasnych i rzeczowych informacji o możliwościach podjęcia edukacji domowej, zatrudnianiu pracownika ds. edukacji domowej w regionie, utrzymywaniu dobrych relacji z rodzicami nauczającymi dzieci w szkole, kontaktowaniu rodziców z odpowiednimi instytucjami wspomagającymi edukację domową.

Niedawno telewizyjny kanał Channel 4 News podjął temat tendencji wzrostowej w edukacji domowej. W ostatnich kilku latach nastąpił około 61% wzrost liczby dzieci nauczanych w domu. Wynika to m.in. z ideologicznych przekonań rodziców, z nieodpowiedniej ich zdaniem edukacji szkolnej dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, jak również z obawy przed prześladowaniem czy znęcaniem się nad dziećmi w szkole, czy po prostu braku miejsc w najlepszych szkołach.

Dzieci uczące się w domu nie muszą realizować narodowego programu nauczania, ponieważ zgodnie z obowiązującym prawem rodzice mogą edukować własne dzieci według własnego uznania.

Dzieci nie mają obowiązku zdawania egzaminów, władze lokalne mogą jednak poprosić o informacje dotyczące postępów dzieci. Kwalifikacje takie jak General Certificate of Secondary Education (GCSE) czy egzaminy GCE 'A' Levels dostępne są także dla dzieci uczących się w domu – przystępują one wtedy do tych egzaminów jako kandydaci prywatni.

W Angli powstało wiele stowarzyszeń promujących edukację domową i wspierających rodziców uczących swoje dzieci w domu, dostępnych jest też wiele materiałów do tego typu edukacji.

Coraz więcej dzieci korzysta z elastycznego czasu nauki w szkole (*flexitime schooling*) – rodzice dzieci kierują wtedy prośbę do dyrektora o zgodę na elastyczny czas nauki w szkole. W tej elastycznej formie edukacji uczniowie zarejestrowani są w szkole, ale uczęszczają tylko na część zajęć, pozostałą naukę pobierają poza szkołą. Rozporządzenie z 2006 roku (Education Regulation) stanowi, że szkoły powinny mieć zarejestrowaną informację o dziecku pobierającym naukę poza szkołą. Nauka poza szkołą definiowana jest jako nauka odbywająca się poza budynkiem szkoły i zatwierdzana jest przez osobę upoważnioną przez szkołę. Taka nauka musi mieć charakter edukacyjny, musi zawierać elementy wykonywania zadań i ćwiczeń sportowych i musi być nadzorowana przez osobę upoważnioną przez szkołę lub dyrektora szkoły. Edukacja w niepełnym wymiarze godzin prowadzona w domu za zgodą dyrektora szkoły spełnia ww. standardy.

Źródła:

<http://www.education-otherwise.org/>

<http://www.channel4.com/news/articles/society/education/homeschooling+on+the+rise/846947>

<http://www.parentscentre.gov.uk/educationandlearning/whatchildrenlearn/learningathomeoutsideschool/electivehomeeducation/>

<http://www.education-otherwise.org/Publications%20Files/Leaflets/Research.htm>

<http://www.education-otherwise.org/Publications%20Files/Leaflets/SEN.htm>

<http://www.he-special.org.uk/>

<http://www.dfes.gov.uk/consultations/conResults.cfm?consultationId=1479>

<http://www.channel4.com/news/articles/society/education/homeschooling+on+the+rise/846947>

<http://www.dfes.gov.uk/consultations/conResults.cfm?consultationId=1479>

Francja

We Francji prawo określa, iż edukacja jest obowiązkowa dla wszystkich dzieci w wieku od 6 do 16 lat. Edukacja ta może być świadczona zarówno przez szkoły publiczne, jak i niepubliczne, a także może być prowadzona w domu przez rodziców, lub osoby przez nich wskazane. Taki wybór podyktowany jest stanem zdrowia dziecka lub na przykład w sytuacji, gdy rodzice przemieszczają się w związku z wykonywaną pracą.

Niemniej w uzupełnieniu ustawy z 18 grudnia 1998 r. ustawodawca wzmocnił kontrolę szkoły i władz kuratorium nad nauką dzieci i młodzieży, aby uchronić je przed niewystarczającą czy tendencyjną edukacją wynikającą z faktu istnienia sekt.

Ustawa ta opiera się na dwóch fundamentalnych zasadach:

- prawa każdego dziecka do nauki zgodnie z Konstytucją
- zapewnienia nauki przede wszystkim w ramach instytucji oświatowych.

Dla zapewnienia każdemu dziecku należącej mu edukacji ustanowiony został system kontroli i sankcji. Rozporządzenie z 23 marca 1999 r. definiuje zakres wymaganej wiedzy w stosunku do dzieci pobierających naukę w domu, uściślając, że edukacja domowa „może mieć miejsce tylko wyjątkowo i tylko w takich przypadkach jak choroba i niepełnosprawność dziecka czy inne szczególne sytuacje”.

W przypadku edukacji domowej, wstępne zgłoszenie musi być sporządzone przez osobę sprawującą opiekę nad dzieckiem. Zgłoszenie to musi być wysłane do właściwego kuratorium oraz do władz samorządowych oraz musi być ponawiane co roku dla przedłużenia możliwości nauki w domu.

Rodzice sprawujący opiekę nad dzieckiem zobowiązani są do przestrzegania podobnej procedury w przypadku zmiany miejsca zamieszkania czy zmiany sposobu świadczenia obowiązku nauki.

Ustawa z 18 grudnia 1998 r. stanowi pewną zmianę w polityce państwa odnośnie problemu edukacji w domu. Legislacja z 1882 r. ustanowiła obowiązkową naukę szkolną świadczoną w przeważającej części w instytucjach do tego powołanych przez władze i za nią

odpowiedzialnych, a co za tym idzie tylko „pobieżne przyglądanie się” edukacji, jaką dziecko otrzymuje w domu. Ustawa z 1998 r. dodała kilka zasadniczych zmian do wymogu monitorowania przebiegu edukacji, mając na względzie jakość pobieranej nauki. Tak więc monitorowanie nie jest już „pobieżnym” badaniem, ponadto musi mieć miejsce od pierwszego roku odbywania nauki w domu, oraz musi być ponawiane każdego roku aż do osiągnięcia przez dziecko wieku 16 lat.

Warunki, w jakich odbywa się nauka, oraz jakość tej nauki stanowią przedmiot kontroli ze strony wizytatorów kuratoriów, regionalnych organów oświatowych władz państwowych. To one sprawdzają, w ciągu trzech miesięcy od zgłoszenia nauki w domu, czy spełnia ona wymogi wynikające z prawa dziecka do nauki. Kontrola musi odbywać się co najmniej raz w roku. Inspektorom oświatowym /wizytatorom/ może towarzyszyć wykwalifikowany personel medyczny, opiekun społeczny czy psycholog. W przypadku stwierdzonych uchybień rodzina musi dostosować się do wskazań i naprawić stan rzeczy w ustalonym terminie. Jeśli wyniki kolejnej kontroli są nadal niezadowolające, rodzina otrzymuje formalne wezwanie do niezwłocznego zapisania dziecka do publicznej lub niepublicznej placówki oświatowej.

Naruszenia odnośnie obowiązku nauki karane są odpowiednio:

- Niezgłoszenie władzom nauki domowej jest karane grzywną
- Niezgłoszenie dziecka do placówki oświatowej w wyniku formalnego wezwania sporządzonego przez inspektora oświaty jest karane karą więzienia na okres 6 miesięcy i grzywną
- Całkowity brak nauczania może być karany 2 latami więzienia i grzywną.

Ponadto publiczna instytucja podlegająca Ministerstwu Edukacji Narodowej, jaką jest centrum nauczania na odległość CNED, drogą korespondencyjną zapewnia naukę na poziomie podstawowym i średnim. Naukę tę dzieci mogą pobierać, za zgodą kuratorium właściwego do miejsca zamieszkania ucznia, wyłącznie z poniższych powodów:

złego stanu zdrowia, rodziców migrujących, oddalonego miejsca zamieszkania, rodziców przemieszczających się w związku z wykonywanym zawodem czy dzieci o wybitnych osiągnięciach sportowych czy artystycznych.

Takie zezwolenie wydawane jest na jeden rok i wyszczególnia, do jakiej klasy dziecko jest przypisane. Co roku musi być wystawiane ponownie.

Należy nadmienić, że nauka domowa obejmuje bardzo niewielką, a wręcz marginalną liczbę dzieci, niecały 1%.

Hiszpania

Hiszpańska legislacja nie przewiduje możliwości prowadzenia edukacji domowej bezpośrednio przez rodzinę, jednakże ustawodawstwo nie zawiera żadnego paragrafu wyraźnie jej zabraniającego. Ustawodawstwo stanowi, że edukacja jest obowiązkowa i bezpłatna dla dzieci w wieku od 6 do 16 lat, a rodzice są odpowiedzialni za to, aby dziecko z tej obowiązkowej edukacji korzystało i uczęszczało do szkoły regularnie.

Dzieci mogą pobierać naukę we własnym domu, prowadzoną przez wykwalifikowanego nauczyciela, tylko w szczególnych przypadkach, za zgodą właściwych władz oświatowych.

Dotyczy to na przykład dzieci cierpiących na poważne wady rozwojowe uniemożliwiające uczęszczanie do szkoły.

Jednakże niektóre stowarzyszenia starają się zwrócić uwagę na prawo rodziców do wyboru alternatywnej edukacji, takiej, jaką uważają za najlepszą dla swoich dzieci, na przykład poprzez edukację domową.

Pomimo że nie ma oficjalnych danych, można stwierdzić, że tylko bardzo niewielka liczba hiszpańskich rodzin opowiedziała się za domową edukacją.

Portugalia

W Portugalii nie istnieje specjalna legislacja gwarantująca prawo do domowej edukacji. Jednakże do tego typu edukacji odnosi się rozporządzenie nr 553/80 z 21 listopada 1980 r., ustanawiające status prywatnego i społecznego szkolnictwa oraz zarządzenie nr 18/06 z 14 marca 2006 r. regulujące system oceniania w obowiązkowej edukacji. Zgodnie z tym zarządzeniem, dzieci otrzymujące domową edukację muszą poddać się egzaminom ze wszystkich przedmiotów realizowanych na poziomie szkoły, na zakończenie drugiego i trzeciego cyklu nauki obowiązkowej, odpowiadającym 6 i 9 klasie. W 9 klasie uczniowie zobowiązani są również zdać państwowe egzaminy z języka portugalskiego i z matematyki.

Nie ma oficjalnych danych statystycznych. Można jednak powiedzieć, że bardzo mała liczba dzieci korzysta z tego typu edukacji w Portugalii. Również dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi nie są objęte domową edukacją.

W tej sprawie nie toczy się żadna debata dotycząca polityki oświatowej państwa.

Dzieci pobierające domową edukację muszą być zapisane do szkoły publicznej w swoim rejonie. Tam udzielana im jest pomoc pedagogiczna i tam zdają państwowe egzaminy. Na zakończenie każdego cyklu nauki rodzice zobowiązani są do zapewnienia dziecku możliwości oceny, w oparciu o materiały i narzędzia oceny przyjęte przez szkołę.

Należy dodać, że nie istnieją żadne przewidziane prawem środki finansowe wspierające rodziców w ramach domowej edukacji.

Niemcy

W Niemczech ustawa o obowiązku szkolnym oraz rozporządzenia dotyczące systemu edukacji wydane przez Ministerstwa Edukacji i Kultury poszczególnych landów stanowią, iż edukacja domowa możliwa jest tylko w wyjątkowych przypadkach, i to ze względu na stan zdrowia ucznia.

Jeśli stwierdzona jest poważna niepełnosprawność czy długi okres choroby, władze szkolne mogą zapewnić obowiązkowe nauczanie poza szkołą, w ramach edukacji w domu.

Niemieckie władze oświatowe bardzo rzadko wydają tego typu zezwolenie na naukę w domu. Zezwolenie wydawane jest tylko w oparciu o świadectwo zdrowia wystawione przez służbę zdrowia i podlega kontroli w określonych odstępach czasu.

Żadne okoliczności ideologiczne czy pedagogiczne nie są brane pod uwagę przy wyrażaniu zgody na domową edukację dzieci.

Holandia

W Holandii obowiązkowa nauka rozpoczyna się w wieku 5 lat, jednakże zdecydowana większość dzieci (98-99%) rozpoczyna naukę w wieku 4 lat. Ustawa o obowiązku nauki łączy obowiązkową edukację z obowiązkiem uczęszczania do szkoły.

Tylko w wyjątkowych okolicznościach z obowiązku uczęszczania do szkoły uczeń może być zwolniony (gdy rodzice mają zastrzeżenia co do wyznania w dostępnej im szkole). Jednak i w tym przypadku, gdy rodzice kierują się względami religijnymi przy wyborze szkoły, praktycznie istnieje możliwość znalezienia odpowiedniej dla ich dzieci szkoły, przy tak małych odległościach dzielących szkoły w Holandii.

Liechtenstein

W Liechtensteinie szkoła jest obowiązkowa dla wszystkich dzieci, z wyjątkiem dzieci z poważną niepełnosprawnością „niezdolnych do edukacji”. W roku szkolnym 2005/2006 72 dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi uczęszczało do szkoły specjalnej.

Zgodnie z ustawą o oświacie z 15 grudnia 1971 r. (część 73), Rada szkoły musi udzielić zgody na prywatną naukę indywidualnego dziecka, które musi wypełnić obowiązek szkolny. Corocznie muszą być sprawdzane postępy dziecka w nauce. Prywatna edukacja dla indywidualnych dzieci może być świadczona tylko przez nauczycieli zatwierdzonych przez Radę szkoły.

Należy stwierdzić, że indywidualna prywatna edukacja jest tu rzeczą niesłychanie rzadką.

Norwegia

Ustawa o systemie edukacji zezwala na domową edukację dzieci objętych obowiązkowym kształceniem. Pozwolenie na taką formę edukacji wydają władze lokalne, które również nadzorują edukację domową i mogą zażądać, aby dzieci korzystające z takiej formy edukacji przystąpiły do egzaminu lub – w przypadku, gdy edukacja domowa nie spełnia standardów przewidzianych ustawą o systemie edukacji - rozpoczęły regularną naukę w szkole.

W Norwegii około 217 dzieci korzysta z tego rodzaju kształcenia, nie są to dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Rodzice dzieci korzystających z edukacji domowej nie otrzymują finansowego wsparcia.

Islandia

W ustawodawstwie o obowiązku nauki przyjętym w Islandii nie ma bezpośrednich postanowień traktujących o domowej edukacji. Jednakże Minister Edukacji, Nauki i Kultury może wraz z lokalnymi władzami podjąć inicjatywę na rzecz rozwoju eksperymentalnych rozwiązań w zakresie obowiązku szkolnego. Minister może wyrazić zgodę na prowadzenie eksperymentalnych szkół lokalnym władzom i prywatnemu szkolnictwu oraz zezwala na prowadzenie innowacji odnośnie poszczególnych aspektów i działań pedagogicznych, wyłączając je spod uregulowań objętych przepisami.

To zezwolenie na eksperyment może dotyczyć na przykład domowej edukacji, studiów, roku szkolnego, organizacji nauczania, liczby okresów nauki i innych. Każdy taki eksperyment jest określony w czasie i musi zakończyć się ewaluacją oraz podsumowaniem wniosków wynikających z jego przeprowadzenia.

W oparciu o te postanowienia minister może udzielić rodzicom zgody na prowadzenie edukacji w domu. Ministerstwo opublikowało specjalne wytyczne stanowiące o warunkach, które muszą spełnić rodzice, by otrzymać zgodę na edukację domową dziecka.

W projekcie ustawy o oświacie zapisane zostały specjalne postanowienia odnoszące się do domowej edukacji. Projekt ustawy zostanie przedłożony parlamentowi przed końcem tego roku.

Dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi nie korzystają z domowej edukacji.

Obecnie mniej niż 10 uczniów korzysta z domowej edukacji jako jednej z dróg pobierania edukacji obowiązkowej. Muszą oni poddać się państwowym egzaminom w klasie 4, 7 i 10. Każde dziecko jest ponadto oceniane zarówno przez najbliższą lokalną szkołę, jak i przez rodziców.

Rodzice nie otrzymują żadnego finansowego wsparcia do prowadzenia edukacji domowej. Jeśli wybierają taką drogę edukacji dla swojego dziecka, mogą jedynie korzystać z bezpłatnych materiałów dydaktycznych.

W ciągu ostatnich pięciu lat liczba dzieci pobierających naukę w domu utrzymuje się na podobnym poziomie. Obserwuje się natomiast wzrost zainteresowania debatą publiczną na temat domowej edukacji jako możliwości wyboru przez rodziców alternatywnych form edukacji swoich dzieci. O domową edukację występują w większym stopniu cudzoziemcy. Niektórzy rodzice postulują również możliwość edukacji domowej dzięki ICT, na przykład dwa razy w tygodniu.

Czechy

Zgodnie z artykułem 41 nowa (z 2004 r.) ustawa o oświacie przewiduje możliwość edukacji domowej. Dyrektor szkoły, do której uczeń był przyjęty, może na nią wyrazić zgodę po otrzymaniu na piśmie wniosku przedstawionego przez prawnego opiekuna dziecka. Dopuszcza się indywidualną naukę w domu tylko na pierwszym etapie nauki.

Zgodnie z ustawą o oświacie dyrektor szkoły może udzielić zgody na naukę w domu, jeśli są ku temu bardzo poważne powody. Warunki nauki w domu muszą być wówczas zadowalające, zwłaszcza jeśli chodzi o warunki materialne oraz musi być zapewniona ochrona zdrowia dziecka. Osoba, która będzie uczyć dziecko musi mieć co najmniej średnie wykształcenie zakończone maturą oraz muszą być zapewnione właściwe do nauki materiały dydaktyczne.

W roku szkolnym 2005/2006 indywidualną edukacją domową pobierało 546 dzieci, w roku szkolnym 2006/2007 było ich 360. Nie ma danych w tym zakresie dotyczących dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Poczynając od roku szkolnego 2007/2008 prowadzony jest pilotażowy przegląd indywidualnego nauczania na poziomie drugiego etapu nauki w szkole podstawowej.

Po pierwszym i drugim semestrze indywidualnie nauczany uczeń musi przystąpić do egzaminów zgodnie z programem nauczania obowiązującym w szkole. Jeśli nie można dokonać oceny postępów ucznia w ustalonym terminie, dyrektor szkoły wyznacza kolejny termin, nie później niż po upływie 2 miesięcy. Jeśli w tym dodatkowym terminie ocena nie została dokonana lub gdy uczeń nie zdał egzaminów, dyrektor szkoły nie wyraża zgody na indywidualne nauczanie.

Wydatki związane z indywidualną nauką są pokrywane przez opiekunów prawnych dziecka, z wyjątkiem materiałów dydaktycznych zapewnianych przez szkołę, do której uczeń był zapisany (zgodnie z artykułami 27(3) i (6) oraz 16 (7) ustawy o oświacie).

Słowacja

W Słowacji nie dopuszcza się możliwości nauki domowej dzieci z wyjątkiem dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Ustawa z 1984 r. (artykuł nr 29) o systemie szkolnictwa podstawowego i średniego stanowi m.in., że każde dziecko w wieku 6 lat objęte jest obowiązkiem szkolnym. Obowiązująca legislacja nie przewiduje odstępiania od obowiązku uczęszczania do szkoły.

Jednakże resort edukacji przygotowuje projekt nowej ustawy, która zostanie przedłożona do uchwalenia prawdopodobnie we wrześniu 2008 r. W nowej ustawie znajdzie się paragraf przyznający rodzicom prawo do nauczania własnych dzieci i posiadania własnego nauczyciela. W oparciu o tę nową legislację dyrektor szkoły może wyrazić zgodę na edukację domową. Jednocześnie będzie on odpowiedzialny za jakość tej edukacji. Dziecko pobierające edukację w domu będzie musiało poddać się kontroli co pół roku, przed komisją egzaminacyjną z każdego przedmiotu, którego uczył się jego rówieśnicy w szkole. Rodzice

również muszą dopuścić stałą kontrolę domowej edukacji ze strony Państwowej Inspekcji Szkolnej.

Dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi mają prawo do indywidualnego podejścia w zakresie edukacji, przy uwzględnieniu ich stanu zdrowia i sprawności. Mają one prawo do edukacji prowadzonej przez wykwalifikowanego nauczyciela w zdrowym i bezpiecznym środowisku.

Dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi przewidziane są trzy ścieżki edukacyjne: mogą odbywać naukę w szkołach specjalnych, w masowej szkole podstawowej i średniej, w klasach integracyjnych w szkołach podstawowych i średnich. W związku ze stanem zdrowia czy z innych poważnych powodów dziecku może być przyznane prawo całkowitego czy częściowego zwolnienia z danego przedmiotu w okresie całego roku szkolnego lub jego części. Dziecko zwalnia dyrektor szkoły na podstawie opinii wychowawcy klasy i lekarza pediatry. W przypadku niepełnosprawności fizycznej, dzieci niewidzących, niesłyszących, z poważnymi wadami wymowy wymagana jest opinia ekspertów, pedagogów szkolnictwa specjalnego, psychologów i lekarzy specjalistów.

Jeśli dziecko nie może uczęszczać do szkoły z powodu stanu zdrowia czy z innych poważnych powodów, dyrektor szkoły może podjąć decyzję o zwolnieniu go z obowiązku chodzenia do szkoły. Szkoła zapewnia uczniom pozostającym w domu 2 godziny lekcyjne indywidualnej nauki. Opiekun prawny dziecka zobowiązany jest zapewnić nauczycielom prowadzącym domowe nauczanie odpowiednie ku temu warunki.

Decyzja o zwolnieniu dziecka z obowiązku uczęszczania do szkoły musi być co roku poddana weryfikacji. Każdy uczeń pobiera naukę zgodną z indywidualnym planem nauczania.

Jeśli stopień czy typ niepełnosprawności uniemożliwia dziecku uczęszczenie do szkoły, a dyrektor szkoły nie jest w stanie zapewnić uczniowi warunków do nauki, państwowe władze administracyjne mają obowiązek zapewnić dziecku naukę równorzędną do tej prowadzonej w szkole. Jak pokazuje doświadczenie, zapewnienie odpowiedniej nauki dziecku z wieloraką niepełnosprawnością jest bardzo trudne, gdyż wymaga szczególnej troski wielu pedagogów szkolnictwa specjalnego.

Dzieci, które chodzą do szkoły, ale ze względu na zaistniały stan zdrowia muszą w trakcie nauki być pod stałą opieką medyczną dłużej niż 2 miesiące, są objęte edukacją alternatywną. W tym przypadku przyznane im jest 17 godzin nauczania tygodniowo. Nauka ta jest prowadzona przez nauczycieli ze szkoły położonej najbliżej danej placówki medycznej.

Uczniowie z poważną niepełnosprawnością umysłową objęci domową opieką socjalną korzystają ze specjalnej edukacji, metod i form adekwatnych do rodzaju ich niepełnosprawności i indywidualnych umiejętności. Obok opieki w domu zapewnianej przez pracownika służb socjalnych materiały dydaktyczne oraz personel pedagogiczny zapewnia właściwa szkoła specjalna.

Państwowa Inspekcja Szkolna sprawuje w imieniu państwa kontrolę nad wszystkimi formami alternatywnej edukacji.

Ustawodawstwo z 2002 r. o świadczeniach rodzinnych stanowi o pomocy udzielanej przez państwo na rzecz rodzin i dzieci, w tym dzieci niepełnosprawnych.

Węgry

Na Węgrzech uczniowie uczący się w domu należą do grupy uczniów „prywatnych”. Każdy uczeń ma prawo starać się o zwolnienie (częściowe lub całkowite) z obowiązku uczęszczania do szkoły. Jednakże wszyscy muszą być zapisani do placówki oświatowej.

Jeśli rodzice zdecydują, że ich dziecko obowiązkową naukę powinno odbyć w charakterze „prywatnego” ucznia, muszą to zgłosić dyrektorowi właściwej dla ucznia szkoły. Dyrektor szkoły musi zasięgnąć opinii służb publicznych odpowiedzialnych za dobro dziecka w jego miejscu zamieszkania. Jeśli miejscowe władze stwierdzą, że domowa edukacja byłaby niekorzystna dla dziecka, albo nauka nie mogłaby być kompletna, władze te podejmują decyzję, w jaki sposób dziecko powinno realizować obowiązkową edukację.

W przypadku dziecka ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi właściwi do rodzaju niepełnosprawności specjaliści zdecydują, czy dziecko powinno pobierać naukę jako „prywatny” uczeń.

Dyrektor szkoły jest zobowiązany poinformować ucznia i rodziców o ich prawach i obowiązkach, i o najważniejszym z nich, jak prawo „prywatnego” ucznia do korzystania ze świetlicy w szkole i wspólnego pokoju do nauki udostępnionego przez szkołę wszystkim uczniom.

W roku szkolnym 2006/2007 było łącznie 6830 „prywatnych uczniów”, w tym 2073 uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Najwięcej uczniów na poziomie szkoły podstawowej – 5319, w tym 1807 ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Obecnie na Węgrzech nie toczy się żadna debata naukowa dotycząca domowej edukacji. Większość literatury na ten temat jest tłumaczona z j. angielskiego. Dyskusja publiczna toczy się bardziej na indywidualnym poziomie – wśród zainteresowanych rodziców dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi czy w łonie Kościołów reformowanych /kalwini, baptyści, adwentyści/ zainteresowanych tym tematem.

Prywatna nauka jest monitorowana przez szkołę. Postępy w nauce są oceniane i szkoła decyduje, czy uczeń przechodzi dalej. Uczeń może przystąpić też do egzaminów przed niezależną komisją i to nauczyciele uczestniczący w komisji egzaminacyjnej wystawiają stopnie.

W stosunku do ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi szkoła zobowiązana jest zapewnić mu możliwość przygotowania się do egzaminów pod opieką pedagogów ze szkolnictwa specjalnego.

Ocena osiągnięć ucznia jest dokonywana przez szkołę, do której uczeń jest zapisany. Monitorowanie postępów ucznia prowadzone jest przez nauczycieli, pedagogów pedagogiki specjalnej, psychologów, osoby odpowiedzialne za przebieg nauki.

W przypadku ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi rodzice otrzymują finansową pomoc pokrywającą koszty przejazdu dziecka i osoby towarzyszącej z domu ucznia do instytucji o charakterze edukacyjnym czy na specjalne kursy. Koszty przejazdu pokrywa ubezpieczalnia, a koszt zajęć publiczna placówka oświatowa organizująca kurs.

Instytucja przeprowadzająca egzaminy nie może otrzymać ustawowej kwoty (płaconej przez państwo na każdego ucznia uczącego się w szkole), ale można wystąpić o wypłacenie

określonej sumy na przeprowadzenie egzaminu do organów prowadzących szkołę. Szkoły na Węgrzech utrzymywane są na ogół przez lokalne władze.

Litwa

Nowela ustawy o oświacie artykuł 35 dotyczący dostępu do edukacji osób z ograniczoną możliwością poruszania się stanowi, że dziecko, które nie może uczęszczać do szkoły ze względu na stan zdrowia lub uwarunkowania medyczne, ma możliwość uczenia się w placówce podległej służbie zdrowia, a także w domu, może ono uczyć się niezależnie i musi przystępować do egzaminów.

Sposób zapewnienia domowej edukacji uczniom, którzy nie mogą uczęszczać do szkoły z powodu choroby czy medycznych uwarunkowań, reguluje ministerialne rozporządzenie z marca 2000 roku. Domowa edukacja jest zalecona przez komisję lekarską. Czas trwania domowej edukacji jest ustalany indywidualnie dla każdego dziecka i nie może być dłuższy niż 12 miesięcy. Po 12 miesiącach komisja lekarska może przedłużyć czas trwania domowej edukacji. Domowe nauczanie może być zalecane w szkole podstawowej, szkole średniej na poziomie niższym i wyższym szkoły masowej oraz w szkolnictwie specjalnym na poziomie szkoły podstawowej i niższym poziomie szkoły średniej.

Niezależną edukację na poziomie szkoły podstawowej, niższym i wyższym poziomie szkoły średniej w części czy całości programu nauczania reguluje ministerialne rozporządzenie z lutego 2003 r. Uczeń, który zamierza uczyć się niezależnie od szkoły, składa do dyrektora szkoły wniosek, w którym wskazuje przedmiot /i rok nauki/, jakiego chce się uczyć indywidualnie, określa częstotliwość poddania się sprawdzianom (w każdym terminie, co pół roku lub po ukończeniu całego programu nauki), oraz wskazuje, czy chciałby konsultacji z nauczycielami. Pozwolenie na pobieranie nauki w niezależnym toku nauczania jest rozpatrywane przez radę pedagogiczną szkoły i podpisane jest w tej sprawie porozumienie.

W roku szkolnym 2006/07 na całkowitą liczbę uczniów na 3 poziomach nauczania 528 uczniów szkoły masowej (w tym uczniowie o specjalnych potrzebach edukacyjnych z klas szkoły masowej) uczyło się w domu. W domu uczyło się również 47 uczniów ze szkół specjalnych, szkół przy sanatoriach i z klas specjalnych w masowej szkole. Łącznie poza szkołą pobierało naukę 1115 uczniów.

W celu integrowania uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych jest zalecane, aby wszyscy ci uczniowie byli objęci nauką w szkole (w szkołach specjalnych, w klasach w szkołach masowych czy w specjalnych oddzielnych klasach w tych szkołach). Z powodu złego stanu zdrowia z edukacji w domu może korzystać uczeń niepełnosprawny tylko wtedy, gdy jest to zalecane przez komisję lekarską.

Na przestrzeni ostatnich lat obserwuje się nieznaczny wzrost liczby dzieci uczących się poza szkołą.

Postępy w nauce dzieci pobierających naukę w domu podlegają regularnej ocenie związanej z programem nauki. Świadectwa wydawane po ukończeniu szkoły średniej na poziomie

nauczania niższym i wyższym podlegają zasadom obowiązującym wszystkich uczniów (rozporządzenie ministerialne z grudnia 2006).

Ocena osiągnięć uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi na poziomie wyższym szkoły średniej oraz procedura ukończenia szkoły średniej (matura) regulowane są oddzielnym rozporządzeniem ministerialnym z lutego 2007 r. Zgodnie z tym sposób przystąpienia do egzaminów oraz ocena wyników muszą być dostosowane do możliwości dzieci.

Nauczyciel danego przedmiotu ustala sposób monitorowania osiągnięć uczniów pobierających naukę poza szkołą, a wicedyrektor szkoły odpowiedzialny za tok nauczania ustala terminy oceny wyników nauki. Jeśli uczeń pragnie być oceniony po ukończeniu całego programu nauki, dyrektor szkoły powołuje komisję egzaminacyjną złożoną z trzech nauczycieli. Uczeń otrzymuje świadectwo potwierdzające uzyskane wyniki, na poszczególnych etapach nauki lub po jej ukończeniu (zależnie od wybranego przez niego terminu oceny).

Zgodnie z ustawą o zasiłkach chorobowych i macierzyńskich świadczenia te przyznawane są na chorych członków rodziny. Świadczenie to wypłacane jest na podstawie orzeczenia lekarskiego.

Łotwa

Zgodnie z łotewską legislacją edukacja w rodzinie jest jedną z dopuszczalnych form nauki. Dziecko może uczyć się według obowiązującego programu nauczania w formie samokształcenia. Ocena pobieranej w ten sposób nauki podlega egzaminom organizowanym przez właściwą placówkę oświatową.

Rodzice nie otrzymują od państwa żadnego dofinansowania tego typu nauki i korzystają z tych samych świadczeń rodzinnych jak inne rodziny z dziećmi.

Po zapisaniu dziecka do szkoły dyrektor może, na podstawie wniosku rodziców i po uzgodnieniu z władzami lokalnymi, udzielić zgody na to, aby okres nauki w szkole podstawowej, w klasach 1 – 4, odbywał się w domu pod opieką rodziców. Jest to możliwe w następujących przypadkach: gdy rodzice utrzymują, że dziecko wymaga specjalnych warunków, których nie może zapewnić szkoła; z powodu złego stanu zdrowia potwierdzonego przez lekarza rodzinnego; gdy dziecko nie jest gotowe pod względem psychologicznym do pracy w grupie i nie ma przeciwwskazań ze strony psychologa i pedagoga czy opiekuna socjalnego do nauki w domu. W domu muszą być zapewnione odpowiednie warunki do nauki oraz musi być uzgodniony przez rodziców i władze szkolne sposób oceny postępów ucznia przez nauczycieli z danej szkoły.

W roku szkolnym 2006/2007 korzystało z edukacji w rodzinie 17 dzieci.

Domowa edukacja dzieci nie mogących uczęszczać do szkoły z powodu złego stanu zdrowia podlega regulacjom wydawanym przez władze państwowe. I tak jeśli dziecko ze względów zdrowotnych nie może chodzić do szkoły w okresie dłuższym niż 1 miesiąc, nauka zorganizowana jest w domu, na podstawie orzeczenia lekarskiego wydanego albo przez państwową czy samorządową komisję lekarską albo przez lekarza rodzinnego. Nauka

domowa zorganizowana jest na okres do 6 miesięcy. Jeśli okres ten wymaga przedłużenia, potrzebna jest ponowna kontrola lekarska. Komisja lekarska zaleca program nauki odpowiedni do stanu zdrowia ucznia. Dyrektor placówki oświatowej zapewnia właściwy tok nauczania zgodny z indywidualnym programem nauki dziecka w określonym przez wymogi zdrowotne czasie i wyznacza nauczycieli uczących dziecko w domu obowiązkowych przedmiotów. Nauczyciel uczący dziecko w domu wystawia regularne oceny dotyczące stanu wiedzy ucznia. W roku szkolnym 2006/2007 z tej formy edukacji korzystało 1095 chorych dzieci.